

OTÁZKY TEÓRIE POZNANIA V SPISOCH J. V. STALINA

I.

Súdrh Stalin vo svojej znamenitej práci *O dialektickom a historickom materializme* rozvíja ďalej teóriu poznania dialektického materializmu, dáva klasickú odpoveď na otázku o poznateľnosti sveta a jeho zákonitosti. S. Stalin píše: „V protiklade k idealizmu, ktorý popiera možnosť poznať svet a jeho zákonitosti, neverí v hodnovernosť našich poznatkov, neuznáva objektívnu pravdu a predpokladá, že svet je plný „vecí o sebe“, ktoré veda nemôže nikdy poznať, — marxistický filozofický materializmus vychádza z toho, že svet a jeho zákonitosti sú úplne poznateľné, že naše poznatky prírodných zákonov, overené skúsenosťou a praxou, sú hodnoverné poznatky, ktoré majú význam objektívnych právd, že niet vo svete nepoznateľných vecí, ale sú iba veci ešte nepoznané, ktoré budú objavené a poznané úsilím vedy a praxe.“¹

V tejto téze s maximálnou jasnosťou kladie sa dôraz za prvé na to, že učenie marxistického filozofického materializmu o poznateľnosti sveta je nepriateľské nielen agnosticizmu, ale aj každému filozofickému idealizmu, lebo všetci idealisti, ktorí popierajú objektívnu skutočnosť materiálneho sveta, neuznávajú ani hodnovernosť nášho poznania; za druhé, že hodnoverné a pravdivé sú iba také poznatky, ktoré sú overené skúsenosťami a praxou; za tretie na to, že na poznanie sa musíme dívať ako na dialektický proces, v ktorom sa mnohé neznáme poznatky odkrývajú a poznávajú úsilím vedy a praxe.

Téza s. Stalina o poznateľnosti sveta sa jasne potvrdzuje postupom rozvoja vedeckých znalostí, mohutnými objavmi vedy. Objavy v oblasti štúdia atomu, rozštiepenie atomového jadra v praxi, využitie atomovej energie, všetky tieto objavy súčasnej fyziky znovu a znovu potvrdzujú správnosť náhľadu marxistického filozofického materializmu o poznateľnosti sveta a vyvracajú reakčné náhľady súčasných buržoázných fyzikov — idealistov o nepoznateľnosti mikrosвета.

Obrovské úspechy mičurinskej biologie, ktorá odhaľuje zákonitosti živej prírody a zisťuje zákonitý charakter dedičných zmien a ich závislosť na životných podmienkach organizmov, sú jasným dôkazom ohromnej sily vedy a vyvrátením agnosticizmu weismannistov-morganistov.

Sovietski biologovia-mičurinci nielen úspešne odhaľujú zákonitosti živej prírody, ale na základe toho sa naučili riadiť vznik nových druhov rastlín a zvierat. „Čo môžeme sami urobiť — hovoril ešte Engels — to už samozrejme nemôžeme pokladať za nepoznateľné.“²

¹ J. V. Stalin, *Otázky leninizmu*, Pravda, Bratislava 1951, 557.

² K. Marx, *O historickom materializme* I, 305.

Jednako sa súčasní buržoázni vedci a filozofi všemožne snažia vysvetliť v záujme buržoázie objavy vedy v duchu mysticizmu a agnosticizmu.

Idealizmus a agnosticizmus, priživujú sa na ťažkostiach vedy, lživó a prekrútené vykladajú jej úspechy, využíva tieto ťažkosti pre boj proti pokrokovej vede a marxistickému filozofickému materializmu. Buržoázni fyzici — idealisti (Eiddington, Bohr, Heisenberg a iní) využívajú princíp neurčitosti ako argument v prospech agnosticizmu a popierajú pritom možnosť poznania mikrosveta. Schrödinger v knihe *Čo je to život?* pokladá za nemožné poznať podstatu procesov, ktoré sa odohrávajú v živej bunke. Tézou o nepoznatelnosti zákonov reálneho sveta snažia sa buržoázni vedci zahatiť cestu vedeckému predvídaníu a takým spôsobom odzbrojiť pracujúce masy v ich boji za revolučné pretvorenie prírody a spoločnosti. No proces rozvoja vedy, ako aj dejiny ľudskej spoločnosti, nie je možné obrátiť nazpäť. Veda, ako aj dejiny vôbec, sa rozvíja postupne, vzostupnou líniou, odhadzujúc na svojej ceste všetko prežité, reakčné.

Presvedčivý príklad tohto procesu je mohutný proces rozvoja vedy v SSSR, najmä rozvoj biologie. Je známe, že morganisti — mendelisti dlhý čas rozširovali v SSSR reakčné učenie Weismanna, Morgana a Mendela o „neurčitosti“ dedičných zmien, snažiac sa tak hatiť cestu rozvoja pokrokovej materialistickej mičurinskej biologie a takým spôsobom odzbrojiť aj poľnohospodársku prax. Weismannovci — morganisti pokladali v biológii „dedičné zmeny principiálne za nepredvídateľné“ a hlásali svojráznu koncepciu agnosticizmu. No všetky ich úsilía a pokusy zadržat proces biologie v SSSR boli márne. Výsledok vedeckej diskusie o otázkach biologie zasadil reakčným vedcom ničivý úder, rozbil weismannizmus — morganizmus a v biológii zvíťazilo pokrokové mičurinské učenie. „Vedecká diskusia o otázkach biologie — ako poukázal V. M. Molotov — bola uskutočnená pod usmerňujúcim vplyvom strany. Vedúce idey Stalina i tu mali rozhodujúcu úlohu, otvoriac široké perspektívy vo vedeckej a praktickej práci.“³

Marxistický filozofický materializmus tvrdí, že svet a jeho zákonitosti sú úplne poznateľné, otvára vede mohutné perspektívy vo výskume prírodných zákonitostí, mobilizuje vedcov pre aktívnu tvorivú činnosť. Naopak, filozofický idealizmus, ktorý neverí v možnosť poznania sveta a popiera hodnovernosť našich poznatkov, brzdí vývoj vedeckého poznania objektívnej skutočnosti, podporuje medzi pracujúcimi masami náboženskú poveru a slepú podriadenosť buržoázii.

Učenie marxizmu-leninizmu potvrdzuje poznateľnosť spoločenského života, tak ako aj prírody a v základe je protikladom neokantovského „sociálneho agnosticizmu“ a každého idealizmu vôbec.

³ V. M. Molotov, *31-aja godovščina Velikoj Oktabrskoj socialističeskoj revolucii*, Gospolitizdat, 1948, 20.

Vo svojej práci *O dialektickom a historickom materializme* s. Stalin píše: „Ak je svet poznateľný a ak sú naše poznatky o zákonoch vývinu prírody hodnoverné, ktoré majú význam objektívnej pravdy, z toho vyplýva, že spoločenský život a vývin spoločnosti sú tiež poznateľné a vedecké poznatky o zákonoch vývinu spoločnosti sú hodnoverné poznatky, ktoré majú význam objektívnych právd.“⁴

Táto téza marxistického filozofického materializmu o poznateľnosti zákonov vývinu spoločenského života, zreteľne formulovaná s. Stalinom, je súhrnom vývodov z histórie rozvoja marxistickej vedy o spoločnosti, z histórie poznania zákonov vzniku, rozvoja a zániku kapitalistickej spoločnosti, z histórie víťazstva socializmu v SSSR.

Marxistická veda na základe poznania zákonov rozvoja kapitalistickej spoločnosti stanovila nevyhnutnosť zániku kapitalizmu a vyniesla rozsudok smrti nad buržoáziou. Táto okolnosť núti nepriateľov marxizmu — buržoáznych ideologov — rozširovať v záujmoch buržoázie reakčné idey o nepoznateľnosti historických zákonov, aby tak zoslabili vplyv marxizmu na pracujúce masy.

Odmietajúc vedu o spoločnosti buržoázni sociológovia ju nahrádzajú obyčajným popisom udalostí, nechávajú historikom úplnú slobodu v hodnotení týchto udalostí a kladú ich vysvetlenie do úplnej závislosti od osobnej vôle. Subjektívny spôsob opisovania udalostí spôsobuje ľubovoľnosť záverov, prekrúca objektívny priebeh dejín, vytvára u ľudí nesprávne predstavy. Pomocou podobného spôsobu falšovania dejín buržoázni sociológovia sa snažia podkopať vicu proletariátu vo víťazstvo socializmu, zoslabiť jeho boj proti utláčateľom, smieriť ho s kapitalistickým vykorisťovaním.

Súčasní buržoázni sociológovia sa s nevídanou drzosťou snažia dokázať nemožnosť poznania zákonov spoločnosti a vedeckého predvídania. Imperialistická buržoázia, cítiac svoj blízky a neodvratný zánik, využíva všetky prostriedky, teda aj agnosticizmus, aby si zachránila svoju nadvládu. Aby odvrátili pozornosť pracujúcich od boja za komunistické revolučné pretvorenie kapitalistickej spoločnosti, súčasní buržoázni sociológovia hlásajú intuitivizmus, dokazujúc, že spoločenské javy, tak isto ako aj javy prírodné, nepodliehajú vedeckému poznaniu, že ich môžeme porozumieť len s pomocou intuície. Všetmožno sa snažia snížiť úlohu rozumu, aby tak zamedzili cestu k poznávaniu objektívnych zákonov sveta, zákonov dejín spoločnosti.

V protiklade k idealistom, ktorí chápu dejiny ako chaos náhodilo sa stretnutí javov, ktoré nie sú medzi sebou príčinnne spojené, a ktorí popierajú možnosť vedy o spoločnosti, s. Stalin vo svojich spisoch zdôrazňuje, že vývin prírody a spoločnosti je podriadený objektívnym zákonitostiam, ktoré sú úplne poznateľné.

„Veda o dejinách spoločnosti — hovorí s. Stalin — napriek všetkej složi-

⁴ J. V. Stalin, *Otázky leninizmu*, Pravda, Bratislava 1951, 558.

tosti javov spoločenského života, môže sa stať tak isto exaktnou vedou, ako je, povedzme, biológia, schopnou využiť zákony vývinu spoločnosti na aplikovanie v praxi.“⁵

Takou presnou vedou o dejinách spoločnosti je marxizmus-leninizmus, ktorý vyzbrojil robotnícku triedu a jej komunistickú stranu poznatkami o zákonoch vývinu spoločnosti na to, aby využili tieto poznatky v praktickom budovaní komunizmu.

Boľševická strana dosiahla úspechy v budovaní socializmu vďaka tomu, že sa vo svojej praktickej činnosti riadila nielen náhodilými motívmi, ale zákonmi vývinu spoločnosti a praktickými závermi z týchto zákonov.

Iba znalosť zákonov spoločenského vývinu, ovládanie marxisticko-leninskej teórie umožňuje boľševickej strane predvídať priebeh historických udalostí, usmerňovať správne politiku a tým zabezpečiť úspech svojej práce.

„Sila marxisticko-leninskej teórie spočíva v tom, že umožňuje strane orientovať sa v situácii, porozumieť vnútornú spojitosť okolitých udalostí, predvídať vývoj udalostí a rozpoznať nielen to, ako a kde sa rozvíjajú súčasné udalosti, ale aj to, ako a kde sa musia rozvinúť v budúcnosti.“⁶

Vedecké predvídania klasikov marxizmu-leninizmu sa zakladajú na hlbokom preniknutí do podstaty procesov spoločenského vývinu, na poznaní zákonov týchto procesov, na majstrovskom použití dialektiky pre poznanie historických udalostí.

Všetky predvídania klasikov marxizmu-leninizmu sa splnily preto, lebo sú založené na hlbokom poznaní zákonov spoločenského vývinu.

Vítaná socialistická revolúcia v Rusku, vybudovanie socializmu v SSSR, úspešné budovanie socializmu v ľudovodemokratických štátoch je víťazstvom vedeckého predvídania, nezvratným dôkazom pravdivosti marxisticko-leninského učenia o zákonoch rozvoja spoločnosti, o poznateľnosti nielen prírodných javov, ale aj javov spoločenského života, o sile a mohutnosti ľudského rozumu, ktorý je schopný svet nielen poznávať, ale ho aj pretvoriť.

II.

Súdruh Stalin, rozvíjajúc ďalej základné princípy teórie poznania dialektického materializmu, hlboko vedecky odôvodnil otázku o prameni poznania, otázku o poznaní ako odraze materiálneho sveta vo vedomí ľudí.

V protiklade k idealistom, ktorí tvrdia, že materiálny svet, bytie, príroda, existujú len v našom vedomí, v počítkoch, predstavách, pojmoch, s. Stalin zdôrazňuje vo svojich prácach, že hmota je prvotná, že je *prameňom* našich

⁵ J. V. Stalin, *Otázky leninizmu*, Pravda, Bratislava 1951, 558.

⁶ *Dejiny VKS(b). Krátky prehľad*, Pravda, Bratislava 1949, 337.

počítokov, predstáv a vedomia, kým vedomie je druhotné, pretože je *odrazom* hmoty, odrazom jej bytia.

Ešte v spise *Anarchizmus či socializmus?* s. Stalin skvele zdôvodnil učenie marxistického filozofického materializmu o hmote a vedomí, o prvotnosti hmoty, o teórii odrazu. V tejto svojej práci s. Stalin podrobil ostrej kritike protivedecké tvrdenie idealistov o prvotnosti vedomia: „Ten kto nepremyslene hovorí, že neexistuje nič, okrem našich predstáv, musí popierať akékoľvek vonkajšie podmienky, musí teda popierať i existenciu ostatných ľudí a pripúšťať pritom iba existenciu svojho „ja“, čo je absurdné a od základu odporuje podstate vedy.“⁷

Súruh Stalin odôvodňujúc materialistickú teóriu v plnej shode s poznatkami vedy o vývine zeme a vzniku života, poukázal, že vedomie človeka sa nezjavilo hneď so vznikom života na zemi, ale je výsledkom dlhotrvajúceho procesu vývinu živej prírody. „Prvý živý tvor — hovorí s. Stalin — nemal nijaké vedomie, vyznačoval sa iba dráždivosťou a prvými zárodkami cítenia. Potom sa u živočíchov postupne rozvíjala schopnosť cítenia, ktorá pomaly prechádzala vo vedomie v spojitosti s rozvojom rastu ich organizmu a nervového systému.“⁸

Rozhodujúcu úlohu vo vývine vedomia človeka mala práca. Vedomie vzniklo a rozvilo sa v procese spoločenskej pracovnej činnosti ľudí, na základe vývinu materiálnych podmienok spoločenského života.

V dejinách vývinu ľudskej spoločnosti, hovorí s. Stalin, takisto ako v dejinách vývinu prírody sa najprv menia vonkajšie podmienky, materiálna stránka a potom v spojitosti s nimi sa mení aj vedomie ľudí. Teda materiálny život spoločnosti je objektívna skutočnosť, ktorá existuje nezávisle od vôle ľudí a duševný život spoločnosti je odrazom objektívnej skutočnosti.

Dejiny vývinu prírody a spoločnosti vyvracajú od základu idealizmus a potvrdzujú tézu marxistického filozofického materializmu o prvotnosti hmoty a druhotnosti vedomia. Práve táto téza je základom marxisticko-leninskej teórie odrazu.

Naše vedomie je odrazom vonkajšieho sveta, preto: „je jasné, že odraz nemôže existovať bez toho, čo ho odráža, ale že to, čo ho odráža, môže existovať nezávisle od odrazu.“⁹

Súruh Stalin poukázal vo svojich spisoch na to, že poznanie je možné iba ako následok pôsobenia vonkajších podmienok, predmetov na naše smyslové orgány. Iba vonkajšie podmienky môžu vyvolať u človeka predstavy a pojmy tak o jednotlivých predmetoch, ako aj o celej skutočnosti, ktorá ho obklopuje.

⁷ J. V. Stalin, *Spisy* I, Pravda, Bratislava 1949, 314.

⁸ Tamže, 309.

⁹ V. I. Lenin, *Sočinenija* XIV, 57.

„... ako vznikajú teraz v našej hlave rôzne predstavy a idey? — pýta sa s. Stalin. — Existujú tzv. vonkajšie podmienky v skutočnosti či existujú len predstavy o týchto vonkajších podmienkach? A ak existujú vonkajšie podmienky, do akej miery ich možno vnímať a poznávať?“¹⁰

„Na to materialistická teória odpovedá — píše ďalej s. Stalin — že naše predstavy, naše „ja“ existujú iba potiaľ, pokiaľ existujú vonkajšie podmienky, vyvolávajúce dojmy v našom „ja“.“¹¹ Bez existovania objektívnych predmetov, vonkajších podmienok nemôžu vzniknúť o nich v poznaní človeka predstavy a pojmy.

Vonkajšie predmety predchádzajú našim predstavám a pojmom o týchto predmetoch, pretože materiálna príroda vo svojom vývine predchádzala vzniku ľudského vedomia. „Aj v tomto prípade — píše s. Stalin — predmet, ktorý je mimo nás, existoval prv ako naša predstava o tomto predmete; v danom prípade naša predstava, forma zaostáva za predmetom ako za svojím obsahom. Ak sa dívam na strom a vidím ho, znamená to iba, že už predtým, ako sa v mojej hlave zrodila predstava stromu, existoval tento strom, ktorý vyvolal vo mne príslušnú predstavu...“¹²

V týchto slovách je jasne vyjadrená podstata materialistickej teórie poznania, teórie odrazu. Mimo nás a nezávisle od nás existujú predmety, veci a zjavy. Naše vnemy a predstavy sú obrazmi predmetov, vecí, existujúcich mimo nás.

Súduh Stalin tu znamená rieši najvážnejší problém teórie poznania — problém jednoty obrazu a predmetu, subjektívna a objektívna v poznaní.

Bez účinku vonkajších podmienok na naše vedomie nie je možné žiadne poznanie vonkajšieho sveta, a naopak, „... vnímať ich a poznávať je tým ľahšie, čím častejšie a silnejšie budú (predmety —A.—V.—) účinkovať na naše vedomie“.¹³

Predstavy a pojmy vysvetľuje s. Stalin ako subjektívne obrazy objektívneho sveta. Táto téza marxisticko-leninskej teórie poznania od základu vyvracia protivedecké, idealistické tvrdenie machistov o totožnosti predmetu a obrazu, a kantovcov o existencii nepreniknuteľnej hranice medzi predstavou a predmetom.

Súduh Stalin v úplnej shode so základným predpokladom teórie poznania dialektického materializmu rozvíja a konkretizuje dialekticko-materialistické učenie o pojme.

Pojem je forma odrazu predmetov objektívneho sveta v ľudskom vedomí, alebo, ako učí Lenin, subjektívny obraz objektívneho sveta. Na rozdiel od po-

---

¹⁰ J. V. Stalin, *Spisy I*, Pravda, Bratislava 1949, 314.

¹¹ Tamže, 314.

¹² Tamže, 315.

¹³ Tamže, 315.

čítok (tiež obrazov vonkajších predmetov), ktoré sú bezprostredným spojením s vonkajším svetom a odrážajú hlavne jednotlivé veci, ich vonkajšie prejavy, pojmy odrážajú podstatu, zákonitosť predmetov. Preto vedecké pojmy — ako poukazoval Lenin — odrážajú prírodu hlbšie, vernejšie a plnšie ako pocity.

Tieto všeobecné, nesporné tézy marxisticko-leninského učenia o pojmoch odhaľuje a konkretizuje súdruh Stalin v procese skúmania a teoretického zovšeobecňovania historických faktov, historických javov v skutočnosti. S. Stalin podáva znamenité príklady tvorenia a definovania vedeckých pojmov o predmetoch. Stalinove vzory definovania pojmov učia, že proces tvorenia pojmov je veľmi složitý proces zovšeobecnenia poznatkov skúseností, výsledkom študovania predmetov, javov. Je to proces abstrahovania, oddelenia najpodstatnejších základných znakov, ktoré určujú predmet od radu druho-radých javov.

Nedosažiteľnou hĺbkou, konkrétnosťou a neobyčajnou jasnosťou sa vyznačuje definícia národa, ktorú podal s. Stalin vo svojom geniálnom spise *Marxizmus a národnostná otázka*. „Národ — píše s. Stalin — je historicky utvorené pevné spoločenstvo ľudí, spojených spoločným jazykom, územím, hospodárskym životom a psychickým založením, prejavujúcim sa v spoločnej kultúre.“¹⁴

V tejto Stalinovej definícii národa sú zachytené a vyzdvihnuté podstatné, základné a najvšeobecnejšie znaky národov, ktoré skutočne existujú. Všetky tieto znaky sa skúmajú v nerozlučnej jednote tak, ako sú dané v samom živote. „Je nutné zdôrazniť — hovorí s. Stalin — že ani jeden zo spomínaných znakov sám osebe nestačí na definovanie národa. Ba čo viac, stačí, ak chýba hoci jeden z týchto znakov, aby národ prestal byť národom... Iba vtedy, keď sú tu všetky znaky pospolu, môžeme hovoriť o národe.“¹⁵

Aby sme mohli definovať predmet, musíme oddeliť, nájsť také znaky predmetu, ktoré tvoria jeho podstatu. Nemôžeme si vytvoriť pojem o predmete, ak sa vynechajú jeho základné a najpodstatnejšie znaky. Tak napr. Bauerova definícia národa — ako poukázal s. Stalin — je protivedecká a idealistická preto, že pokladal národnostný charakter za jediný charakteristický znak národa, vynechajúc pritom jeho najpodstatnejšie znaky. No definícia predmetu bude nevedecká aj v tom prípade, keď k základným podstatným znakom sa ľubovoľne pridávajú vedľajšie necharakteristické znaky daného predmetu.

Súdruh Stalin v článku *Národnostná otázka a leninizmus* čo najrozhodnejšie vystúpil proti pokusom „doplniť“ pojem národ ešte jedným, piatym znakom, a to znakom existencie svojho vlastného, samostatného rodného štátu. Takáto definícia národa je teoreticky chybná, pretože vynecháva z radu

¹⁴ J. V. Stalin, *Spisy II*, Pravda, Bratislava 1950, 303.

¹⁵ Tamže, 303—304.

národov všetky utláčané národy, ktoré nemajú samostatný štát. Je chybná tiež s politickej stránky, lebo sa zastáva národnostného, imperialistického útlaku, ktorého predstaviteľa nepokladajú utláčané národy, nemajúce svoj samostatný národný štát vôbec za národy. Z toho vyplýva, že definícia národa, zahrňujúca aj tento piaty znak, je nevedecká.

V práci *O základoch leninizmu* s. Stalin podáva klasickú definíciu leninizmu. Táto definícia má veľký význam aj pre rozvoj marxisticko-leninského učenia o pojmoch. „Leninizmus — hovorí s. Stalin — je marxizmus epochy imperializmu a proletárskej revolúcie.“¹⁶

Táto definícia s prenikavou vedeckou hĺbkou vystihuje všetky podstatné, najcharakteristickejšie znaky leninizmu: poukazuje na historické korene leninizmu, charakterizujú ho ako marxizmus epochy imperializmu; vyzdvihuje medzinárodný charakter leninizmu; zaznamenáva organickú spojitosť leninizmu s učením Marxa, charakterizujú ho ako marxizmus epochy imperializmu. Bez prihliadania k všetkým týmto znakom by nebolo možné vedecky definovať leninizmus. Tuná, ako aj pri definícii národa sa berú najpodstatnejšie, rozhodujúce znaky leninizmu, bez ktorých pojem leninizmus by nemohol byť odhalený.

Z uvedených príkladov teda vidíme, že najcharakteristickejšími rysmi, črtami Stalinových definícií pojmov sú:

Za prvé, všestranné obsiahnutie základných, najpodstatnejších znakov predmetu, bez ktorých nemôže byť vytvorený jeho pojem. „*Súhrn všetkých stránok javu, skutočností a ich (vzájomný) vzťah* — z toho sa skladá pravda“¹⁷ — hovorí Lenin.

Za druhé, preskúmanie všetkých znakov, obsiahnutých v definícii predmetu, v nerozlučnom dialektickom spojení; ak chýba čo i len jeden znak nie je možná definícia predmetu.

Za tretie, jasnosť, vedecká hĺbka a maximálna presnosť definície tak jednotlivých znakov, ako aj predmetu ako celku, na základe čoho sa ľahko odhaľuje súvislosť medzi pojmom predmetu a samým predmetom.

Za štvrté, zahrnutie ľudskej praxe do definície predmetu a to, ako kritéria pravdy i ako praktického určovateľa v súvislosti predmetu s tým, čo je človeku potrebné. Napr. podľa historických podmienok a praktických potrieb vyzdvihuje sa zo súhrnu základných stránok diktatúry proletariátu výraznejšie tá či ona stránka.

V období občianskej vojny, hovorí s. Stalin, vyniká hlavne násilná stránka diktatúry, zatiaľ čo v období budovania socializmu je to mierna, organizátorská kultúrna stránka. No aj v období budovania socializmu si úloha potlačiť

¹⁶ J. V. Stalin, *Otázky leninizmu*, Pravda, Bratislava 1951, 12.

¹⁷ V. I. Lenin, *Filosofskije tetradi*, Gospolitizdat, 1947, 169.

vykorisťovateľov zachovala svoju silu až do likvidácie vykorisťovateľských tried v SSSR.

Na základe zvláštností, na ktoré sme poukázali, odrážajú stalinské definície pojmov hlboko a plne objektívnu skutočnosť; sú klasickým príkladom konkrétnej pravdy.

Každá zo stalinských definícií je nielen klasickým príkladom hlbokého vedeckého zovšeobecňovania podstatných znakov predmetu, no je zároveň aj dôležitým stupňom v rozvoji marxisticko-leninského učenia o pojmoch.

V analýze pojmov, v ich tvorení s. Stalin majstrovsky spája dialektickú metódu s materialistickým vysvetlením. Pojmy môžu byť pravdivé a vedecké iba v tom prípade, ak správne odrzkadľujú skutočnosť, ak sú spojené s tou „pôdou“, ako hovorí s. Stalin, z ktorej vznikly.

Vo svojich prácach s. Stalin presvedčivo poukazuje na to, ako odtrhnutie pojmu od predmetu, od pôdy, absolutizovanie jednotlivých znakov pojmu neodvratne vedie do bahna idealizmu.

Vo svojom spise *Marxizmus a národnostná otázka* s. Stalin s neobyčajnou prenikavosťou odhaľuje gnozeologické korene idealizmu v Bauerovej definícii národa. Ako poukazuje s. Stalin, Bauer tým, že pokladá za jediný charakteristický znak národa spoločenstvo národného charakteru, odtrhuje tento znak od druhých, základných znakov: spoločné územie, jazyk a hospodársky život, premieňajúc ho na samostatnú a sebestačnú silu. „Bauer — píše s. Stalin — kladie neprekročiteľnú hranicu medzi „charakteristickú črtu“ národa (národný charakter) a medzi „podmienky“ ich života tým, že ich od seba oddeľuje. Ale čo je národný charakter, ak nie odraz podmienok života, ak nie usadlina dojmov, vyvolaných okolitým prostredím? Ako sa možno obmedziť iba na národný charakter, odlučovať a izolovať ho od pôdy, ktorá ho zrodila?“^{17a}

Bauer, stotožňujúc národ s národným charakterom, odtrhuje ho od pôdy a premieňa ho na akúsi neviditeľnú, sebestačnú silu. „Takto vzniká nie národ živý a existujúci, ale čosi mystické, nepostihnuteľné a záhrobné.“¹⁸

Národ u Bauera sa vôbec neodlišuje „od mystického sebestačného“ národného ducha „spiritualistov“.¹⁹

Takto s. Stalin krok za krokom odhaľuje korene Bauerovho idealizmu v definícii národa, kritizuje jeho idealizmus, vysvetľuje, že jeho idealistický náhľad, ktorý prekrúca skutočný stav vecí, nemožno slúčiť s vedou a môže byť využívaný vykorisťujúcimi triedami pre ich triedne záujmy.

Súdrh Stalin kladie veľký dôraz na presnosť vedeckých definícií a rozhodne vystupuje proti odtrhnutiu pojmov od ich prameňa, proti miešaniu

^{17a} J. V. Stalin, *Spisy II*, Pravda, Bratislava 1950, 306.

¹⁸ Tamže, 307—8.

¹⁹ Tamže, 306.

pojmov, zámene jedného pojmu druhým. Tak napr. v článku *K otázkam leninizmu* s. Stalin ostro vystúpil proti pokusom stotožniť vedúcu úlohu strany s diktatúrou proletariátu, zameniť druhú prvou. „Pojem diktatúry proletariátu — hovorí s. Stalin — je pojem štátny. Diktatúra proletariátu nutne zahrňuje aj pojem násilia. Bez násilia niet diktatúry, ak chápeme diktatúru v presnom slova smysle . . . Autorita strany sa udržuje dôverou robotníckej triedy. Dôveru robotníckej triedy nemožno násilím získať . . . ale správnu teóriou strany, správnu politikou strany, oddanosťou strany robotníckej triede, spojením strany s masami robotníckej triedy, jej pohotovosťou a ume- ním presvedčovať masy o správnosti svojich hesiel.“²⁰

V práci *Národnostná otázka a leninizmus* ukázal s. Stalin, že marxisti nesmú zamieňať také rôznorodé pojmy ako je napr. „zničenie národnostného útlaku“ a „likvidácia národnostných rozdielov“, „zrušenie národnostných štátnych hraníc“ a „odumieranie národov“ alebo „víťazstvo socializmu v jed- nej krajine“ a „víťazstvo socializmu v svetovom merítku“.

Poučenia s. Stalina o tom, že pojmy musia byť vždy konkrétne, že je neprípustné zamieňanie pojmov, majú veľký, nielen teoretický, ale aj politický význam. Varujú od prekrúcania smyslu pojmov, ktoré sa používajú vo vede a politike, od politicky chybných záverov.

Súdruh Stalin, keď vystupoval proti prekrúcaniu pojmov a zámene jedného pojmu druhým, súčasne kategoricky zavrhol metafyzické chápanie pojmov ako nemenných, raz navždy daných, absolútnych podstat. Naše pojmy, súc odrazom objektívneho sveta, ktorý sa stále vyvíja a mení, nemôžu ostať ne- menné; menia sa a vyvíjajú sa spolu s vývinom prírody a spoločenského života.

V protiklade k metafyzike, ktorá uznáva „večnú spravodlivosť“ a „nezme- nitelnú pravdu“, s. Stalin učí, že dialektika hovorí, že „vo svete nie je nič večné, vo svete je všetko prechodné a premenlivé; mení sa príroda, mení sa spoločnosť, menia sa mravy a zvyky, menia sa predstavy o spravodlivosti, mení sa samotná pravda“.²¹

Všetky zmeny vo vonkajšom svete, v prírode a spoločnosti s objektívnou nevyhnutnosťou vyvolávajú zmenu v našich predstavách, vnemoch a pojmo- ch o vonkajšom svete. To znamená, že je nielen dialektika objektívneho mate- riálneho sveta, ale aj dialektika pojmov. Ale dialektika pojmov, dialektika poznania, je iba odrazom dialektiky objektívneho sveta vo vedomí človeka. Dialektické veci, ako ukazuje Lenin, vytvárajú dialektiku ideí, a nie naopak. Tú istú myšlienku rozvíja s. Stalin, keď hovorí: „Tomu, čo sa odohráva v našej hlave, predchádza príslušná materiálna zmena, t. j. to, čo sa deje mimo nás.“²²

20 J. V. Stalin, *Sočinenija* VIII, 42—43.

21 J. V. Stalin, *Spisy* I, Pravda, Bratislava 1949, 301.

22 Tamže, 314.

Súdruh Stalin majstrovsky používa dialektický materializmus k analýze živej skutočnosti a učí, ako treba obohacovať pojmy, ktoré odrážajú túto skutočnosť.

V referáte *O návrhu Ústavy SSSR* na mimoriadnom VIII. Všesväzovom sjazde soviетov, s. Stalin na základe hlbkej analýzy zmien, ktoré sa udiali do toho času v oblasti hospodárskej, vysvetlil pozoruhodné zmeny v povahe tried v SSSR a podal ich nový výklad. Tak napr. ak za podmienok kapitalizmu robotnícka trieda je skutočne triedou proletariátu, potom robotnícka trieda SSSR nie je už proletariát. Proletariát, povedal s. Stalin, je trieda, ktorá je zbavená výrobných nástrojov a prostriedkov. Proletariát je trieda vykorisťovaná kapitalistami. V Sovietskom sväze kapitalistická trieda je likvidovaná, výrobné nástroje a prostriedky, odobrané kapitalistom, sú odovzdané štátu, ktorého vedúcou silou je robotnícka trieda. So zničením vykorisťovateľských tried je zničené navždy aj vykorisťovanie robotníckej triedy.

Takýmto spôsobom proletariát SSSR sa premenil na *celkom novú* triedu, na robotnícku triedu SSSR, ktorá porazila kapitalizmus, upevnila socialistické vlastníctvo výrobných nástrojov a prostriedkov a ktorá vedie sovietsku spoločnosť na ceste ku komunizmu. Robotnícka trieda SSSR stala sa teda celkom novou triedou, oslobodenou od vykorisťovania, triedou, akú ešte dejiny ľudstva nepoznaly.

V článku *Národnostná otázka a leninizmus* s. Stalin, keď rozvíja ďalej teóriu národnostnej otázky a zovšeobecňuje nové skúsenosti v národnostnom živote sovietskych národov, vytyčuje najdôležitejšiu tézu o nových, socialistických národoch. Nové sovietske národy sa vyvinuly a formovali na základe starých buržoázných národov po svrhnutí kapitalizmu v Rusku, po porážke buržoázie a jej národnostných strán.

Vznik socialistických národov, ako poukazuje s. Stalin, neznamená likvidáciu národov vôbec, ale len likvidáciu buržoázných národov. S. Stalin zdôrazňuje, že socialistické národy sú o mnoho jednotnejšie a celonárodnejšie, než ktorýkoľvek buržoázný národ.

Súdruh Stalin podáva vo svojom článku hlbokú charakteristiku nových, socialistických národov. Píše: „Robotnícka trieda a jej internacionálna strana je sila, ktorá stmeluje a vedie tieto nové národy. Sväzok robotníckej triedy a pracujúceho roľníctva vo vnútri národa, sväzok, ktorého účelom je likvidácia kapitalistických pozostatkov v záujme víťazného budovania socializmu, odstránenie pozostatkov národnostného útlaku v záujme rovnoprávnosti a slobodného vývinu národov a národnostných menšín, odstránenie zvyškov nacionalizmu v záujme utvorenia priateľstva medzi národmi a posilnenia internacionalizmu, jednotný front so všetkými utlačovanými a neplnoprávnymi národmi v boji proti politike výbojov a imperialistických vojen, v boji

proti imperializmu, taký je duchovný a sociálnopolitický cieľ týchto národov. Takéto národy treba pokladať za národy socialistické.²³

Pojem „socialistický národ“, ktorý bol prvýkrát vymedzený s. Stalinom v článku *Národnostná otázka a leninizmus*, je ďalší krok v rozvoji marxistického učenia o národe. Táto nová téza s. Stalina je výsledkom vedeckého zovšeobecnenia nových faktov historickej skúsenosti vývinu národov v podmienkach sovietskej spoločnosti, záverom analýzy všetkých tých zmien, ktoré sa udiali v hospodárskom, politickom a kultúrnom živote národov SSSR.

Svojím rozvíjaním a konkretizáciou marxisticko-leninského učenia o pojmoch dáva nám s. Stalin vzor ako riešiť problém, čo je v poznaní historické a logické.

Lenin hovoril, že logické pojmy, formy a zákony nie sú prázdny obalom, ale odrazom objektívneho sveta, a musia byť nerozlučne spojené s dejinami poznávania vecí. S. Stalin vo svojich prácach používa v plnej miere tieto leninské poučky.

V teoretických prácach s. Stalina dejiny predmetu a jeho teórie sú podané v organickej jednote. Teoretické pojmy, sformulované s. Stalinom, predstavujú súhrn, záver z dejín poznania objektívnej skutočnosti. Sú výsledkom štúdia dejín predmetu, obsahujú historické znaky, ale oslobodené od náhodilých, nepodstatných, druhoradých znakov, stránok. Neobsahujú detaily historického procesu, dejiny predmetu, ale jeho logiku, logiku vecí. A v tom aj spočíva základná úloha vedy — poznať objektívnu logiku vecí preto, aby sme ju použili na pretvorenie sveta.

V tejto súvislosti vráťme sa k stalinským definíciám národa a leninizmu. Pojem národa je súhrn, záver z dejín poznania procesu vzniku, formovania a vývinu národov, je výsledkom zovšeobecnenia najpodstatnejších znakov národa. Tento pojem ako by shrňoval dejiny národov, vyzdvihujúc z nich to hlavné, určujúce. Preto je v pojme národ podaný historický obsah. Preto je klasická práca s. Stalina *Marxizmus a národnostná otázka* súčasne aj dejinami vzniku, formovania a vývinu národa i marxistickou teóriou i logikou národa. Na základe hlbokého historického štúdia národov a teoretického zovšeobecňovania faktov tohto štúdia podáva s. Stalin vo svojej práci program boľševizmu v národnostnej otázke.

Tak iste aj druhá významná práca s. Stalina *O základoch leninizmu* je súčasne dejinami predmetu i jeho teóriou. V tomto spise sa dialekticky spája logika leninizmu s hlbokým historickým obsahom. S. Stalin tu podal vysvetlenie tohto zvláštneho a nového, čo vniesol Lenin do spoločnej pokladnice marxizmu s hľadiska novej historickej epochy — epochy imperializmu a proletárskej revolúcie.

Všetky teoretické práce s. Stalina sú preniknuté historicizmom. Týmto

---

²³ J. V. Stalin, *Sočinenija* XI, 339.

môžeme vysvetliť, že teoretické zovšeobecnenia a definície, ktoré podáva s. Stalin vo svojich prácach, vynikajú neobyčajnou jasnosťou, plnosťou a hlbokým vedeckým obsahom.

V prepracovaní otázok teórie a vedeckých pojmov vychádza s. Stalin zo základného materialistického princípu, že nie logika pojmov určuje logiku vecí, ale naopak, logika vecí určuje logiku pojmov, že logický proces poznania je iba odrazom historického procesu objektívneho sveta.

„Logika vecí — hovorí s. Stalin — je najsilnejšou logikou.“²⁴ „Preto je potrebné poznať predovšetkým logiku vecí, pochopiť jav, aby sme na základe tohto mohli urobiť ďalšiu činnosť... Marxista sa nemôže uspokojiť s prostými výrokmi... najskôr musí pochopiť jav, či skutočne existuje v prírode a vysvetliť ho, aby potom mohol vypracovať opatrenie k zlepšeniu...“²⁵

Všetkým tým, ktorí nepočítajú s faktami, s objektívnou logikou vecí, s. Stalin odpovedá: „Ale čo to vlastne znamená nepočítať s faktami, s objektívnym priebehom vecí? To znamená sostúpiť s pôdy vedy a dostať sa na pôdu kúzelníctva. Odtiaľ pochádza dobrodružnosť v politike...“²⁶

Dobrodružnosť v teórii je vlastnosťou súčasných filozofujúcich reakcionárov. Vyhlasujú, že „logika je podstatou filozofie“, že je preto treba odhodiť objektívne fakty, skúsenosť a empirické pozorovania. Miesto poznania objektívneho sveta buržoázni filozofi sa snažia „skonštruovať svet“ z akýchsi prvotných logických prvkov, ktoré si sami vymysleli. Vedome mystifikujú vedu, hlásajú iracionalizmus. Súčasní buržoázni filozofi a učenci, ako je známe, zriekli sa možnosti vedeckého poznania reálneho sveta a dali sa na cestu šarlatánstva, aby s jeho pomocou zahalili tmou mysticizmu vedomie ľudových más a takýmto spôsobom pomohli nakoniec upevniť podlomené základy kapitalizmu.

III.

Súdrh Stalin vo svojich prácach skúma poznanie ako dialektický proces. Lenin vo *Filozofických sošitoch* ukazuje, že všetkému ľudskému poznaniu je vlastná dialektika. Spracúvajúc otázky dialektiky Lenin tu často vyslovuje myšlienku o poznaní, ako o dialektickom, protirečivom a veľmi složitom procese odrazu prírody v ľudskom myslení.

Bez dialektického vysvetlenia javov nemôžeme si vytvoriť správne predstavy o vonkajšom svete a o jeho odraze v našom vedomí.

... Presná predstava o vesmíre — píše Engels — o jeho vývine a vývine

²⁴ J. V. Stalin, *Sočinenija* IV, 140.

²⁵ J. V. Stalin, *Sočinenija* V, 380—381.

²⁶ J. V. Stalin, *Sočinenija* IX, 46.

človeka, tak isto aj o odraze tohto vývinu v ľudských hlavách, môže sa získať iba cestou dialektickou, iba vtedy, keď stále berieme do úvahy vzájomné pôsobenie medzi vznikajúcim a zanikajúcim.²⁷

Lenin, keď v *Materializme a empiriokriticizme* kritizuje metafyzický názor agnostikov na poznanie, zdôrazňuje:

„V teórii poznania, ako aj vo všetkých iných oblastiach vedy, nutno myslieť dialekticky, t. j. nepredpokladať, že naše poznanie je hotové a nemenné, ale skúmať, akým spôsobom z nepoznania vzniká poznanie, akým spôsobom neúplné, nepresné poznanie sa stáva plnším a presnejším.“²⁸ V knihe *Materializmus a empiriokriticizmus* Lenin geniálne aplikoval dialektiku na poznanie.

Vynikajúcim príkladom uplatnenia dialektiky v teórii poznania je dielo s. Stalina *O dialektickom a historickom materializme*, v ktorom sa dialektika skúma nielen ako veda o najvšeobecnejších zákonoch vývinu prírody a spoločnosti, ale i ako teória poznania.

Už na začiatku svojej práce definuje s. Stalin dialektiku ako metódu poznania prírodných a spoločenských javov. Dialektický materializmus nazýva sa preto dialektickým, hovorí s. Stalin, že „hľadisko, z ktorého skúma prírodné javy, jeho metóda poznávania týchto javov je dialektická“.²⁹

Táto všestranná Stalinova definícia dialektiky ako metódy poznania predstavuje ďalší mohutný krok v rozvoji marxisticko-leninskej teórie poznania.

Dialektická metóda poznania prírody a spoločnosti a ich materialistické vysvetľovanie je mohutnou teoretickou zbraňou hlbokého poznania sveta a jeho revolučného pretvorenia. Dialektická metóda odhaľuje pred ľuďmi ohromné perspektívy vedy, ukazuje im jedine správnu metódu na riešenie složitých úloh poznania zákonov prírody a spoločnosti.

Keď s. Stalin definuje obsah, teoretický význam základných rysov marxistickej dialektickej metódy, ukazuje zároveň, ako treba pristupovať k poznaniu prírodných javov, aby sme ich správne pochopili.

Skúmajúc prvú črtu dialektickej metódy s. Stalin píše: „Dialektická metóda súdi, že ani jeden jav v prírode nemožno pochopiť, ak ho berieme izolovane mimo súvislosti s okolitými javmi, lebo hociktorý jav v hociktorej prírodnej oblasti môže sa zmeniť v nesmysel, ak ho skúmame mimo súvislosti s okolitými podmienkami, oddelene od nich a naopak, hociktorý jav možno pochopiť a zdôvodniť, ak je skúmaný v nerozlučnej súvislosti s okolitými javmi, vo svojej podmienenosti okolitými javmi.“³⁰

27 K. Marx—F. Engels, *Sočinenija* XIV, 23.

28 V. I. Lenin, *Sočinenija* XIV, 91.

29 J. V. Stalin, *Otázky leninizmu*, Pravda, Bratislava 1951, 549.

30 Tamže, 550.

Súduh Stalin dôkladne prepracoval dialektický princíp historicizmu v poznaní prírodných javov a javov spoločenského života.

„Všetko závisí od podmienok, miesta a času“. Táto téza s. Stalina vyjadruje s krajnou jasnosťou podstatu princípu historicizmu marxistického filozofického materializmu v teórii poznania, v učení o konkrétnosti pravdy.

Princíp historicizmu v metóde skúmania javov znamená poznanie javov s hľadiska tých podmienok, ktoré vyvolaly dané javy a s ktorými sú spojené.

Keď v spise *Marxizmus a národnostná otázka* s. Stalin hovorí o práve národov na sebaurčenie, poukazuje na to, že otázka o formách sebaurčenia (autonomia, federácia alebo separácia) sa musí riešiť s ohľadom na záujmy pracujúcich mäs v závislosti od konkrétnych historických podmienok, ktoré obklopujú určitý národ.

„Nielen to. Podmienky, ako aj všetko, sa menia a riešenie, ktoré je správne v jednej dobe, môže sa ukázať ako úplne neprijateľné v inej dobe.“³¹

Súduh Stalin vo svojej práci ukazuje, že ak v polovici XIX. stor. riešenie otázky o odtrhnutí Poľska od Ruska bolo správne, tak koncom XIX. stor. bolo už nesprávne, pretože za ten čas nastaly veľké zmeny v hospodárskom a kultúrnom sblížení Ruska s Poľskom. Ak je niekde potrebná dialektická formulácia otázky, hovorí s. Stalin, tak je to práve v národnostnej otázke.

Abstraktná pravda neexistuje, pravda je vždy konkrétna. Túto tézu u marxistického filozofického materializmu s. Stalin vo svojich prácach plne zdôvodnil a ďalej rozvil ako najdôležitejší princíp teórie poznania.

Historické hľadisko je vo vedeckom bádani hlavnu podmienkou správneho vedeckého poznania zákonov, prírody a spoločnosti. Bez historického výkladu spoločenských javov, zdôrazňuje s. Stalin, „nemôže existovať a vyvíjať sa historická veda, pretože len takéto ponímanie chráni historickú vedu pred tým, aby sa nepremenila na chaos náhod a na hŕbu najnesmyselnejších omylov“.³²

Pri skúmaní druhej črty dialektickej metódy s. Stalin učí, že javy treba poznávať nielen s hľadiska ich vzájomnej súvislosti, ale aj s hľadiska ich pohybu, zmeny, s hľadiska ich vzniku a zániku. Ešte v spise *Anarchizmus či socializmus?* s. Stalin písal: „Dejiny vedy ukazujú, že dialektická metóda je skutočne vedeckou metódou, počínajúc astronomiou a končiac sociologiou — všade sa potvrdzuje myšlienka, že na svete niet nič večného, že sa všetko mení, všetko sa rozvíja. V prírode treba teda všetko skúmať s hľadiska pohybu, vývinu a to znamená, že duch dialektiky preniká celou súčasnou vedou.“³³ Tu je vyjadrená myšlienka, že ak sa príroda nachádza v nepretrži-

³¹ J. V. Stalin, *Spisy* II, Pravda, Bratislava 1950, 318.

³² J. V. Stalin, *Otázky leninizmu*, Pravda, Bratislava 1951, 554.

³³ J. V. Stalin, *Spisy* I, Pravda, Bratislava 1950, 298.

tom zákonitom vývoji, musí byť poznateľná tiež v stálom pohybe a zmene, t. j. dialekticky.

Skúmajúc ďalej tretiu a štvrtú črtu dialektickej metódy, s. Stalin učí, že vývin prírody musíme chápať ako postupný a protikladný proces, ako proces pripúšťajúci vývoj skokom.

No ak vedecky správne môžeme pochopiť, poznať prírodné javy a javy spoločenského života iba v ich postupnom vývoji, zmene, v ich protikladnom procese, z toho je jasné, že aj samé poznanie musíme skúmať v postupnom vývoji ako protikladný dialektický proces. Tento záver vyplýva zo základnej tézy marxistického filozofického materializmu, že poznanie je odrazom objektívneho sveta v ľudskom myslení.

Klasicí marxizmu-leninizmu, zavrhujujú metafyzický názor na poznanie ako na nemenné, raz navždy dané a absolútne, vysvetlili vo svojich prácach, že proces vývinu poznania ide postupne, vzostupnou líniou, od nižšieho k vyššiemu, od nepoznania k poznaniu, od javu k podstate a od menej hlbkej podstaty k hlbšej.

Tento jedine správny názor na proces poznania je najjasnejšie vyjadrený v učení klasikov marxizmu-leninizmu o dialektickom pomere absolútnej a relatívnej pravdy. Vo svojom nesmrteľnom diele *Marxizmus a empiriokriticizmus* Lenin podal hlboké dialektické riešenie tejto najdôležitejšej otázky teórie poznania dialektického materializmu. Absolútna pravda, ako ukázal Lenin, sa skladá zo súčtu relatívnych právd. Každý krok vo vývine poznania, každý nový objav vo vede pridáva nové zrnká k súčtu absolútnej pravdy, no hranice každej vedeckej tézy sú relatívne, lebo sú na jednom mieste rozširované, na druhom zužované ďalším vývinom poznania. Teda každá vedecká pravda je relatívna aj absolútna. Každá vedecká pravda je relatívna preto, že jej hranice môžu byť rozšírené, rozvinuté ďalším novým krokom vo vývine poznania, ale súčasne „... v každej vedeckej pravde, nehľadiac na jej relatívnosť, je prvok absolútnej pravdy“,³⁴ pretože sú v nej správne, hoci aj neúplne, odrazené určité stránky materiálneho sveta.

Leninské riešenie otázky dialektickej jednoty absolútnej a relatívnej pravdy má ohromný význam nielen pre vývin teórie poznania, ale aj pre boj proti dogmatizmu a agnosticizmu.

Vyvracia od základu metafyzický nevedecký názor na pravdu, ako na čosi nehybného, absolútneho a strnulého a súčasne spôsobuje rozhodný úder skepticizmu a agnosticizmu, ktoré popierajú existenciu objektívnej, absolútnej pravdy a pokladajú naše vedomosti za relatívne a subjektívne.

Proti týmto nevedeckým prúdom vo filozofii boli namierené Leninove slová, keď písal: „Poviete: toto rozlišovanie relatívnej a absolútnej pravdy je neurčité. Odpoviem vám: Je práve natoľko „neurčité“, aby zabránilo pre-

³⁴ V. I. Lenin, *Sočinenija* XIV, 296.

mene vedy na dogmu v najhoršom smysle tohto slova, na niečo mŕtve, skostnatelé, stuhnuté, ale súčasne je natoľko „určité“, aby sa ohradilo najrozhodnejším a definitívnym spôsobom proti fideizmu a agnosticizmu, proti filozofickému idealizmu a sofistike prívržencov Huma a Kanta.“³⁵

Vo svojich dielach s. Stalin ďalej rozvinul a konkretizoval marxistickoleninské učenie o dialektike absolútnej a relatívnej pravdy a na príklade vývinu marxistickej vedy o spoločnosti znamenite poukázal na postupný charakter procesu poznania objektívnej pravdy.

Stalin spoločne s Leninom viedol víťazný boj tak proti revizionistom, ktorí popierali objektívnu pravdivosť marxistického učenia, ako aj proti všetkým dogmatikom, ktorí sa snažili zmeniť marxizmus na niečo skostnatelé, nemeňteľné.

Súdruh Stalin vedie stále rozhodný boj proti dogmatikom a revizionistom a objasňuje, že obidva podkopávajú a brzdia ďalší vývin marxizmu.

Revizionisti, pod zástavou „sloboda kritiky“ snažili sa odstrániť hranicu medzi marxizmom a buržoáznou filozofiou, aby takto očiernili a snížili veľký vedecký a revolučný význam teórie Marxa a Engelsa, aby vytrhli z neho jeho živú revolučnú dušu.

V boji proti revizionistom bránili Lenin a Stalin marxizmus od nesprávnych výkladov a ukázali, že marxizmus je celkom nová, kvalitatívne odlišná filozofia, ktorá je teoretickým základom revolučného boja proletariátu proti kapitalizmu.

Vo svojich prácach s. Stalin potvrdzuje nezvratnosť vedeckých zásad marxizmu a ukazuje, že marxistická teória je objektívna pravda.

Rozvíjajúc a konkretizujúc pojem pravdy s. Stalin zdôrazňuje, že pravdivou je iba tá spoločenská teória, tá spoločenská idea, ktorá „správne odráža potreby vývinu materiálneho života spoločnosti a je preto schopná uviesť do pohybu široké masy ľudu...“.³⁶

Pravda je teda správny odraz materiálneho života spoločnosti v teórii, odraz objektívnej reality v pojmoch.

Takouto jedine správnou pokrokovou teóriou, ktorá správne odráža potreby vývinu materiálneho života spoločnosti, je teória marxizmu-leninizmu. Teória marxizmu-leninizmu vedecky skúma objektívne procesy kapitalizmu v ich vývine a zániku a dochádza k záveru o neodvratnosti pádu buržoázie a uchopenia moci proletariátom, o nevyhnutnosti premeny kapitalizmu na socializmus.

„Marxizmus — hovorí s. Stalin — je vedeckým výrazom základných záujmov robotníckej triedy.“³⁷

Proletariát je najpokrokovjšia trieda v spoločnosti, dôsledne a celkom

³⁵ V. I. Lenin, *Sočinenija* XIV, 123.

³⁶ J. V. Stalin, *Otázky leninizmu*, Pravda, Bratislava 1951, 561.

³⁷ Tamže, 500.

revolučná. Preto táto trieda prejavuje záujem o najhlbšie vedecké poznanie zákonov spoločenského vývinu, aby na základe tohto poznania mohla čo najúspešnejšie bojovať za komunistické pretvorenie spoločnosti. Jej záujmy sú neoddeliteľné od opravdivej vedeckosti, od najtriezvejšieho, vedeckého, objektívneho poznania zákonitostí prírody a spoločnosti za účelom ich pretvorenia pre blaho pracujúcich. Konečné ciele proletariátu nie sú v protiklade s objektívnym priebehom rozvoja dejín, ale naopak shodujú sa s ním.

Marxistická teória je povolaná pomáhať robotníckej triede v jej boji za komunizmus. Vedecká sila teórie marxizmu spočíva v tom, že objektívne vysvetlila tento boj, ako nevyhnutný výsledok kapitalistického spôsobu výroby, ukázala nevyhnutnosť tohto boja, jeho obsah, priebeh a podmienky vývinu; vysvetlila svetovohistorickú úlohu proletariátu, ako tvorcu komunistickej spoločnosti.

Učenie Marxa, hovoril Lenin, je preto všemocné, lebo je pravdivé. Správne odráža zákony spoločenského vývinu, presne reprodukuje všetky protirečenia, ktoré sa vyskytujú v spoločenskom živote. Práve toto presné zobrazenie všetkých protikladov v teórii marxizmu, protikladov, ktoré sa vyskytujú v živote kapitalistickej spoločnosti, robí túto teóriu skutočne vedecky pravdivou a všemocnou.

Súdruh Stalin vedie čo najrozhodnejší boj proti dogmatickému vzťahu k marxizmu.

Už v práci *Anarchizmus či socializmus?* s. Stalin, vystupujúc proti doktrinárom vo vede, písal, že dialektika „sa pozerá na všetko kriticky“, neuznáva raz navždy stanovenú pravdu, preto „neuznáva ani abstraktné dogmatické tézy, ktoré sa treba len nabiflovať, keď sú už objavené“.³⁸

Aj v nasledujúcich prácach s. Stalin ostro vystupuje proti otrockému pomeru k teoretickým formuláciám, proti sotrvačnosti a stagnácii myšlienok, podrobuje zdrcujúcej kritike rutinérov, konzervatívcov a dogmatikov vo vede.

Na I. Všesväzovej porade stachanovcov povedal s. Stalin vo svojom prejave proti konzervatívcom vo vede toto: „Keby hola veda takou, ako ju zobrazujú niektorí naši konzervatívni súdruhovia, hola by pre ľudstvo už dávno stratená. Veda sa nazýva vedou práve preto, že neuznáva fetiše, nebojí sa vziať ruku na odumierajúce, staré a že si pozorne všíma skúsenosti a prax. Keby to bolo inakšie, nemali by sme vôbec vedu, neexistovala by, povedzme astronómia a stále by sme sa ešte zapodievali zastaralou sústavou Ptolemaiovou, nemali by sme biológiu a stále by sme sa ešte utešovali legendou o stvorení človeka, nemali by sme chémiu a stále by sme sa zapodievali záhadami alchymistov.“³⁹

Tieto poznámky s. Stalina majú ohromný význam pre teóriu poznania.

³⁸ J. V. Stalin, *Spisy I*, Pravda, Bratislava 1949, 301.

³⁹ J. V. Stalin, *Otázky leninizmu*, Pravda, Bratislava 1951, 517.

Odhaľujú nám najhlbší smysel postupného vývinu vedy, jej proces postupu od starého, prežitého, k novému, hlbšiemu a dokonalejšiemu poznaniu.

Teória marxizmu, pretože je objektívnou pravdou, stále sa rozvíja a obohacuje na základe nových poznatkov iných vied a nových skúseností boja za komunizmus. Marxova teória nám správne ukazuje cestu postupu k stále hlbšiemu a hlbšiemu poznaniu sveta, no sama si nenárokuje, aby bola raz a navždy ukončenou pravdou, pravdou poslednej inštancie.

Lenin v *Materializme a empiriokriticizme* zdôrazňoval, že z toho, že Marxova teória je objektívnou pravdou, vyplýva jediný záver: „Ak ideme cestou Marxovej teórie, budeme sa stále viac a viac približovať k objektívnej pravde (nikdy ju však pritom nevyčerpáme); ak ideme po akejkoľvek inej ceste, nedôjdeme k ničomu, iba k zmätku a ľži.“⁴⁰

V boji s dogmatizmom rozvíja s. Stalin ďalej túto leninskú tézu. Vo svojich prácach často zdôrazňuje, že marxizmus je vyvíjajúcou sa vedou a preto nám nemôže dať hotové recepty pre všetky prípady v živote. „Bolo by smiešne žiadať — hovoril s. Stalin v referáte na XVIII. sjazde strany — aby klasikovia marxizmu vypracovali pre nás hotové riešenie všetkých možných teoretických otázok, ktoré môžu vzniknúť v každej jednotlivej krajine po 50—100 rokoch, tak aby sme my, potomkovia klasikov marxizmu, mohli pokojne ležať na peci a prežúvať hotové formulky.“⁴¹

Školometi a talmudisti, hovorí s. Stalin v odpovedi s. Cholopovi, pozerajú na marxizmus a na jednotlivé závery a formulky marxizmu — ako na sbierku dogiem, ktoré sa „nikdy“ nemenia, bez ohľadu na zmenu podmienok vo vývine spoločnosti. Marxizmus, hovorí ďalej s. Stalin, neuznáva nemenné uzávery a formulky, záväzné pre všetky epochy a obdobia. Marxizmus je nepriateľom každého dogmatizmu.

Marxizmus by sa nemohol udržať a rozvíjať ako veda, ak by sa neobohacoval novými skúsenosťami z triedneho boja proletariátu, skúsenosťami z budovania socializmu a nepretváral tieto skúsenosti s hľadiska dialektického materializmu.

Na rozdiel od revizionistov, ktorí pod zástavou „vývinu“ marxizmu robili jeho princípy, jeho kritickú a revolučnú metódu, s. Stalin učí chápať vývin marxizmu nie ako zmenu jeho základných princíпов, ale ako jeho obohacovanie na základe zachovávaní jeho základných princíпов a vedeckej metódy.

Vo svojej odpovedi na otázky prvej americkej delegácie s. Stalin povedal, že „to nové, čo vniesol Lenin do pokladnice marxizmu, sa opiera celkom a úplne o zásady dané Marxom a Engelsom“.⁴²

⁴⁰ V. I. Lenin, *Sočinenija* XIV, 130.

⁴¹ J. V. Stalin, *Otázky leninizmu*, Pravda, Bratislava 1951, 618.

⁴² J. V. Stalin, *Sočinenija* VIII, 93.

Lenin obohatil teóriu marxizmu novou skúsenosťou revolučného hnutia, novými tézami a závermi a tým ju ďalej rozvinul. Vychádzajúc z podstaty teórie marxizmu nahradil niektoré jej zastaralé tézy a závery novými tézami a závermi, ktoré zodpovedajú novej historickej situácii.

V 40-tych rokoch minulého storočia vyslovil Engels v *Zásadách komunizmu* tézu, že pre víťazstvo socializmu je nevyhnutná súčasná revolúcia v celom rade krajín. Táto Engelsova formulácia, ako hovorí s. Stalin, bola správna v podmienkach predmonopolistického kapitalizmu, lebo správne odrážala skutočnosť tohto obdobia.

Vychádzajúc z marxistickej teórie došiel Lenin na základe štúdia imperialistického kapitalizmu k záveru, že za nových historických podmienok stará Engelsova formulácia už nezodpovedá skutočnosti; za týchto podmienok ju nevyhnutne treba nahradiť inou formuláciou, ktorá hovorí o možnosti víťazstva socializmu v jednej krajine.

„Trebá priznať — hovorí s. Stalin — ... že práve Lenin a nikto iný objavil pravdu o možnosti víťazstva socializmu v jednej krajine.“⁴³ Táto pravda, objavená Leninom, je novým prínosom do teórie proletárskej revolúcie marxizmu, ktorý obohatil marxizmus.

Lenin na základe štúdia skúsenosti dvoch revolúcií v Rusku (revolúcia r. 1905 a februárová revolúcia r. 1917), vychádzajúc z teórie marxizmu, došiel v *Aprílových tézach* r. 1917 k záveru, že najlepšou politickou formou diktatúry proletariátu nie je parlamentná demokratická republika, ako sa domnieval Engels a všetci marxisti do toho času, ale republika Sovietov.

Súdruh Stalin podáva veľké príklady obohatenia marxizmu-leninizmu novými teoretickými tézami.

Teoretické práce s. Stalina sú neoceniteľným prínosom do rozvoja marxisticko-leninskej vedy a svedčia o ďalšom prehĺbovaní a rozširovaní nášho poznávania skutočnosti.

Klasické diela s. Stalina *Marxizmus a národnostná otázka*, kde hlboko prepracováva marxistickú teóriu národa, *O základoch leninizmu*, kde podáva nielen majstrovské hlboké teoretické odôvodnenia leninizmu, ale aj jeho ďalšie rozvinutie, *O dialektickom a historickom materializme*, v ktorom dostal dialektický a historický materializmus ďalšie zdôvodnenie a rozvoj zovšeobecnením nových poznatkov vedy a revolučnej praxe, práce o otázkach jazykovedy, ktoré spôsobili hlboký prevrat v jazykovede, všetky tieto a iné práce s. Stalina sú najpresvedčivejším vzorom tvorivého, hlbokého rozvinutia marxisticko-leninskej vedy.

Veľkým krokom vpred v rozvoji marxisticko-leninskej teórie je prejav s. Stalina na XVIII. sjazde VKS(b). S. Stalin rozvinul v tomto referáte ďalej leninskú teóriu revolúcie: „Konkretizoval teóriu o možnosti vybudovania

⁴³ J. V. Stalin, *Sočinenija* X, 304.

socializmu v jednej krajine a došiel k záveru o *možnosti vybudovať komunizmus v našej vlasti aj v tom prípade, ak zostane kapitalistické obkľúčenie*. Tento záver s. Stalina obohacuje leninizmus a vyzbrojuje robotnícku triedu novými ideovými zbraňami, dáva strane veľkú perspektívu boja za víťazstvo komunizmu a znamená ďalší rozvoj marxisticko-leninskej teórie.⁴⁴

Súdrh Stalin teoreticky zovšeobecnil praktickú skúsenosť dvadsaťročnej existencie Sovietskeho socialistického štátu a vytvoril premyslené a ucelené učenie o socialistickom štáte. Na základe hlbokej analýzy hlavných fáz v rozvoji socialistického štátu v SSSR a zmeny jeho funkcií dospel k záveru, že je nevyhnutné zachovať štát aj v období komunizmu, ak nebude likvidované kapitalistické obkľúčenie.

Každá nová téza, vnesená Leninom a Stalinom do marxistickej vedy, vždy hlbšie a širšie rozširuje hranice tejto vedy, vyzdvihuje ju na nový, vyšší stupeň. Ale každý nasledujúci nový stupeň vo vývine marxizmu-leninizmu, ako učí Stalin, nie je hranicou ďalšieho rozvoja poznania skutočnosti, ďalšieho obohatenia marxisticko-leninského učenia novými teoretickými tézami a závermi.

Marxizmus-leninizmus je už svojou povahou živé, tvorivé učenie. Kritický a revolučný duch preniká ho od začiatku do konca, a tento nestrpí stagnáciu vo svojom vývoji. Úvaha o hranici vývinu marxistickej vedy „odporuje duchu marxizmu-leninizmu, lebo začína marxizmus metafyzicky predstavovať ako zakončené a dokonalé učenie a môže zaviniť iba vyčerpanie živého a objaveného filozofického myslenia“.⁴⁵

Marxisticko-leninská veda je svetonáhľad boľševickej strany, je nielen nástrojom poznania, ale aj nástrojom pre zmeny sveta. „... Marxisti — hovoria s. Stalin — sa nemôžu obmedziť len na to, aby vysvetlili svet, ale musia ísť ďalej, aby ho pretvorili.“⁴⁶ No na to, aby premenili svet, prebudovali ho, musia byť marxisti vždy vyzbrojení jasnými vedúcimi ideami, ktoré ukazujú jedinú správnu cestu pochodu ku komunizmu. Teória marxizmu je povolaná k tomu, aby slúžila k vybudovaniu komunizmu.

Sila marxisticko-leninskej teórie spočíva v jej spojení s praktickými úlohami robotníckej triedy v každom danom období. A tieto úlohy sa menia pri každej novej historickej zmene. Revolučná prax kladie vždy nové otázky, a žiada odpovede od marxistickej teórie. Zvlášť pre zachovanie vedeckosti marxisticko-leninskej teórie, pre jej tesnejšie spojenie so spoločenskou praxou musíme vždy ďalej rozvíjať teóriu. Najmenšie oslabenie pozornosti k otázkam teórie marxizmu, najmenšie ustrnutie v teórii využívajú ideoví nepriatelia v boji proti nášmu svetonáhľadu. Tam, kde sa sovietski filozofi opozdia

⁴⁴ J. V. Stalin, *Krátky životopis*, 170—171.

⁴⁵ A. A. Ždanov, *O umení*, Pravda, Bratislava 1950, 110.

⁴⁶ J. V. Stalin, *Sočinenija* IV, 306.

v materialistickom vysvetľovaní nových javov, tam sa snažia bačovať idealisti, vpašovať buržoázny svetonáhľad, oživujú prežitky kapitalizmu vo vedomí zaostalej časti sovietskych ľudí. Jasným príkladom sú prejavy päťolízročstva voči prehnitej buržoáznej kultúre západu, prejavy buržoázneho objektivizmu a bezideovosti v sovietskej vede, literatúre a umení, zhubná a protivlastenecká činnosť kozmopolitov bez vlasti v oblasti vedy, filozofie a umenia, literárnej a divadelnej kritiky.

Práve preto boľševická strana vždy venovala a venuje veľkú pozornosť otázkam teórie marxizmu, bojuje proti zotrvačnosti, stagnácii teórie a ďalej rozvíja marxistickú teóriu.

IV.

Najväčšou zásluhou s. Stalina je prepracovanie jednej zo základných otázok marxisticko-leninskej teórie — otázka kritéria praxe vo vývine teórie.

Súdrh Stalin ukazuje vo svojich prácach ohromnú úlohu praxe ako základu vývinu teórie a ako určovateľa správnosti našich poznatkov o vonkajšom svete. „... naše poznatky o prírodných zákonoch — hovorí s. Stalin v práci *O dialektickom a historickom materializme* — overené skúsenosťou, praxou, sú hodnovernými poznatkami, ktoré majú význam objektívnych právd.“⁴⁷

Súčasní filozofujúci reakcionári, americkí a anglickí pragmatisti vykladajú prax ľživo a zvrátene, subjektívne-idealisticky, rozumejú pod praxou nie materiálno-produktívnu, vedeckú atď. ľudskú činnosť, ale obmedzený podnikateľský úzky praktikizmus, uskutočňovanie osobných úmyslov buržuja, špekulanta, praktika. Preto nerozumejú pragmatisti pod pravdou to, čo verne odráža objektívnu skutočnosť, ale všetko to, čo je užitočné, čo zabezpečuje praktický úspech pre vykorisťujúcu triedu, buržoáziu.

S hľadiska pragmatikov môže byť pravdou hocijaká lož, ak je výhodná a nevyhnutná pre praktické ciele kapitalistov. Už Marx hovoril, že buržoázny ideologom nejde o to „či je správna jedna alebo druhá poučka, ale o to, či je pre kapitál užitočná alebo škodlivá, vhodná alebo nevhodná“.⁴⁸

Súčasní buržoázni filozofi, ako aj ich predchodcovia neuznávajú objektívnu pravdu; pre nich je pravda všetko to, čo ospravedlňuje vykorisťovanie pracujúcich kapitálom. Preto pre buržoáznych filozofov a vedcov neexistuje rozdiel medzi vedou a náboženstvom, vedomosťami a mystikou. Náboženstvo je pre nich taká istá pravda ako aj veda, nakoľko jedno aj druhé slúži buržoázii.

⁴⁷ J. V. Stalin, *Otázky leninizmu*, Pravda, Bratislava 1951, 557.

⁴⁸ K. Marx, *Kapitál* I, 1937, 11.

Preto nie je náhodné, že súčasní americkí filozofi horlivo bojujú za spojenectvo vedy a náboženstva, že na túto tému píšú špeciálne „učené“ traktáty, snažiac sa tak s pomocou náboženstva utopiť triedne uvedomenie proletariátu, smieriť pracujúce masy s kapitalistickým otroctvom.

V protiklade k pragmatistom a ostatným idealistom, ktorí popierajú objektívne kritérium pravdy, pokladá marxistický filozofický materializmus za kritérium pravdy prax ako materiálno-produktívnu, vedeckú, triednu a revolučnú činnosť ľudu, smerujúcu k premene sveta, k jeho pretvoreniu v záujmoch celého ľudstva. Prax je s hľadiska marxisticko-filozofického materializmu objektívnym kritériom pravdy, overením objektívnej hodnovernosti našich vedomostí o vonkajšom svete. Pravdivosť teórie nie je určená jej užitočnosťou alebo výhodnosťou pre úzke praktické ciele, ale tým, ako odpovedá skutočnosti tým, ako správne odráža objektívny svet.

Iba marxistický filozofický materializmus ukázal po prvý raz jedine správne, vedecké kritérium pravdivosti nášho poznania — prax. Overenie vedomostí, oddelenie pravdivých predstáv a pojmov od lživých nám dáva prax. V boji s agnostikmi a dogmatikmi zdôrazňujú Lenin a Stalin, tak ako aj Marx a Engels, rozhodujúcu úlohu praxe v poznaní a pretvorení objektívneho sveta človekom. Stanovisko praxe, hovorí Lenin, musí byť prvým a základným hľadiskom teórie poznania.

Odhaľujúc nevedeckosť idealistického kritéria pravdy v kantovskej a machistickej teórii poznania, zdôrazňuje Lenin vo svojej geniálnej práci *Materializmus a empiriokriticizmus*, že v marxizme „všetka ľudská skúsenosť vnika do samej teórie poznania, dávajúc tak objektívne kritérium pravdy“.⁴⁹ V protiklade k idealistom, ktorí pokladajú za kritérium pravdivosti ľudského poznania jeho shodu s apriornými logickými zásadami vedomia, učia Lenin a Stalin, že iba ľudská spoločenská skúsenosť potvrdzuje pravdivosť našich vedomostí, shodu našich predstáv a pojmov s objektívnou povahou vecí. Veda čerpá svoj obsah z praxe, overuje sa praxou. Veda odtrhnutá od praxe nemôže byť vedou. „Vedecké fakty — poukazuje s. Stalin — boli vždy overené praxou a skúsenosťami. Veda, ktorá sa odtrhla od praxe zo skúsenosti — akáže je to veda?“⁵⁰

Prax nie je iba kritérium pravdivosti teórie, ale aj základom, na ktorom teória vzniká, rozvíja a obohacuje sa.

Prax je práve tou živnou pôdou, kde veda a teória rastie a rozvíja sa. „... Keby nebolo kapitalizmu a triedneho boja — hovorí s. Stalin — nebolo by ani vedeckého socializmu.“⁵¹

S druhej strany by Marx a Engels neboli vypracovali vedecký socializmus,

⁴⁹ V. I. Lenin, *Sočinenija* XIV, 177.

⁵⁰ J. V. Stalin, *Otázky leninizmu*, Pravda, Bratislava 1951, 517.

⁵¹ J. V. Stalin, *Spisy* I, Pravda, Bratislava 1949, 115.

ak by neboli mali vedecké poznatky. No vedecké poznatky, ktoré mali Marx a Engels, nemohly by vyústiť do teórie vedeckého socializmu, keby sa Marx a Engels neboli opierali o prax revolučného boja proletariátu, keby neboli skúmali skúsenosť masového robotníckeho hnutia. Teória vedeckého socializmu vznikla teda ako výsledok zovšeobecnenia praxe revolučného hnutia proletariátu. Z toho je možné pochopiť hlboký smysel slov súdruha Stalina, keď hovorí, že „teória je zovšeobecnená skúsenosť robotníckeho hnutia všetkých krajín“.⁵²

Súdruh Stalin hovorí o rozhodujúcom význame praxe nielen pre vznik teórie, ale aj pre jej vývin. Podstatnou a prvotnou základňou ľudského myslenia a jeho vývinu je praktické premieňanie prírody a spoločenského života človekom. Engels v *Dialektike prírody* napísal, že „ľudský rozum sa rozvíjal úmerne podľa toho, ako sa učil meniť prírodu“.⁵³ Keď človek vplýva na prírodu a mení ju, vytvára si nové podmienky a nové podmienky kladú nové otázky, na ktoré musí teória odpovedať.

Práve túto Engelsovu myšlienku rozvíja s. Stalin vo svojich prácach. V reči *K otázkam agrárnej politiky v SSSR* povedal: „Nová prax plodí novú metódu ako riešiť ekonomické problémy prechodného obdobia... Aby sme nezaostali za praxou, musíme sa čo najskôr dať do rozpracovania všetkých tých problémov s hľadiska novej situácie.“⁵⁴ Táto téza s. Stalina má obrovský význam práve teraz, keď gigantická prax budovania komunistickej spoločnosti v Sovietskom sväze každodenne stavia pred nás stále nové a nové otázky, na ktoré musia odpovedať vedci a filozofi našej vlasti. S. Ždanov vo svojom prejave na diskusii filozofov vyzval filozofov, aby smelšie rozvíjali teóriu sovietskej spoločnosti, teóriu sovietskeho štátu, teóriu súčasnej prírodovedy, etiky a estetiky.

Správne pochopiť nové procesy v objektívnej skutočnosti a odraziť ich v teórii, umení a politike je však veľmi složitá úloha, na ktorú je zo začiatku súca iba popredná časť našej strany.

Súdruh Stalin v liste M. Rafailovi píše, odhaľujúc zvláštnu složitnosť odrazu nových procesov: „Je možné, aby vládnúca strana ihneď chápala nové procesy, ktoré sa tvoria v živote a ihneď ich aj odrážala v svojej praktickej politike? Myslím, že to nie je možné. Nie je to možné preto, že na začiatku sú fakty, potom príde ich odraz vo vedomí najvyspelejších členov strany a iba potom nasleduje okamih, kedy si masa členov strany uvedomí nové procesy.“⁵⁶

Obrovská úloha revolučnej praxe spočíva v tom, ukázal s. Stalin, že nedo-

⁵² J. V. Stalin, *Sočinenija* VI, 88.

⁵³ Marx—Engels, *Sočinenija* XIV, 143.

⁵⁴ J. V. Stalin, *Sočinenija* XII, 143.

⁵⁶ Tamže, 232.

voľuje teórii upadnúť do stuhnutej dogmy, že podnecuje ďalší rozvoj teórie.

Súduh Stalin ukazuje vo svojich prácach nielen usmerňujúcu úlohu praxe v rozvoji teórie, prvenstvo praxe ako základu a kritéria pravdivosti teórie, ale aj ohromný význam teórie pre praktickú činnosť ľudí, a jej pretvárajúcu úlohu.

„Netreba zabúdať na Leninove slová o tom — píše — že bez jasnej a správnej teórie nemôže byť správnej praxe.“⁵⁷

Teória, ktorá vzniká a rozvíja sa na základe praxe a overuje sa praxou, nemôže byť pasívnym odrazom skutočností, púhym kopírovaním faktov a dát praxe. Musí, ako učí s. Stalin, nielen držať krok s praxou, ale ju aj predbiehať, vyzbrojujúc praktikov v ich zápase za pretvorenie prírody a spoločenského života. Ak teória správne odzrkadľuje potreby materiálneho života spoločnosti, „dáva praktikom silu orientácie, jasnosť perspektívy, istotu v práci, vieru vo víťazstvo našej veci“.⁵⁸

*

V SSSR, v krajine víťazného socializmu sú vytvorené všetky predpoklady pre neobmedzený rozvoj vedy a jej použitie v praktickom boji za pretvorenie prírody a vybudovanie komunizmu.

Práce s. Stalina sú preniknuté hlbokou boľševickou stranníckosťou, vyzbrojújú nás znalosťami zákonov spoločenského vývoja, ostrou zbraňou v boji s reakčnými výmyslami buržoáznej filozofie o bezmocnosti vedy poznať svet. Otvárajú pred pokrokovým ľudstvom široké perspektívy tvorivého poznania sveta a jeho praktického pretvorenia v záujmoch pracujúceho ľudstva.

Súduh Stalin zvlášť zdôrazňuje mobilizujúcu, organizujúcu a pretvárajúcu úlohu pokrokovej teórie v živote spoločnosti, v dejinách spoločnosti. Nie raz zdôrazňuje vo svojich prácach, že úspechy v praktickej práci môžeme dosiahnuť len vtedy, keď sa riadime pokrokovou marxisticko-leninskou teóriou.

Na XVII. sjazde strany povedal s. Stalin, že len naša strana vie, ako má viesť prácu a vedie ju úspešne vpred. Naša strana za svoju prevahu „vďačí jedine tomu — hovorí s. Stalin — že sa spravuje vo svojej činnosti učením Marxovým, Engelsovým a Leninovým. Je nesporné, že kým zostaneme tomuto učeniu verní, kým budeme mať v rukách tento kompas, budeme mať v práci úspechy“.⁵⁹

S akou ohromnou silou zvučia tieto Stalinove slová, keď sa uplatňujú na súčasné úlohy pracujúcich SSSR a robotníckej triedy celého sveta! Iba vtedy, keď sa cesta vpred osvetlí, nezhasínajúcim svetlom učenia Marxa, Engelsa,

⁵⁷ J. V. Stalin, *Sočinenija* VI, 259.

⁵⁸ J. V. Stalin, *Sočinenija* XII, 142.

⁵⁹ J. V. Stalin, *Otázky leninizmu*, Pravda, Bratislava 1951, 499—500.

Lenina a Stalina, je možné zabezpečiť úspech pri budovaní komunizmu v našej krajine, víťazstvo socializmu v ľudovodemokratických krajinách a porážku síl imperialistického tábora a medzinárodnej reakcie.

V práci *O dialektickom a historickom materializme* zdôrazňuje s. Stalin ohromnú úlohu pokrokových teórií a ideí, a hlboko odhaľuje pramene ich sily. Prameň sily a životaschopnosti pokrokových teórií a ideí, ako ukazuje s. Stalin, spočíva v tom, že za prvé slúžia záujmom pokrokových tried spoločnosti, za druhé, že vznikajú na základe nových praktických úloh, postavených rozvojom materiálneho života spoločnosti a sú povolané pomôcť rozriešiť tieto dozrievajúce úlohy, za tretie, že správne odrážajú spoločenské bytie a preto získavajú tým väčší význam, čím presnejšie odrážajú potreby rozvoja materiálneho života spoločnosti.

Otázku o úlohe a význame pokrokovej teórie prepracovával s. Stalin v nesmieriteľnom boji tak proti subjektivismu narodnikov a anarchistov, popierajúcich prvotnú úlohu podmienok materiálneho života spoločnosti, ako aj proti vulgárnemu materializmu „ekonomistov“ a menševikov, ignorujúcich mobilizujúcu, organizujúcu a pretvárajúcu úlohu pokrokovej teórie.

V boji s voluntarizmom narodnikov a anarchistov, s fatalizmom „ekonomistov“ a menševikov podali Lenin a Stalin materialistické vedecké zdôvodnenie úlohy pokrokovej teórie v rozvoji spoločnosti.

„Sila a životnosť marxizmu-leninizmu spočíva v tom — píše s. Stalin — že sa opiera o pokrokovú teóriu, ktorá správne odráža potreby vývinu materiálneho života v spoločnosti, že stavia teóriu na náležitú výšku a pokladá si za svoju povinnosť úplne využiť jej mobilizujúcu organizujúcu a pretvárajúcu silu.“⁶⁰

Princíp jednoty teórie a praxe, rozpracovaný s. Stalinom, je sám osebe výsledok hlbokého vedeckého zovšeobecnenia ohromnej skúsenosti dejín, vývinu pokrokovej vedy, revolučného hnutia robotníckej triedy a budovania socializmu v našej krajine.

Celá gigantická skúsenosť, zovšeobecnená v prácach s. Stalina, je jasným potvrdením správnosti stalinských téz o jednote teórie a praxe, ktoré majú mimoriadne veľký a rozhodujúci význam v činnosti našej strany a vo vývine sovietskej vedy.

„Spojenie vedy a praktickej činnosti, spojenie teórie a praxe, ich jednota sa musí stať vodidlom strane proletariátu.“⁶¹

V týchto slovách s. Stalina je jasne vyjadrený hlboký význam skúmanej otázky. Iba nerozborné spojenie vedy s praxou socialistického budovania môže zabezpečiť úspech napredovania ku komunizmu. Len na základe tohoto spojenia môže sa naďalej rozvíjať a prekvitať pokroková sovietska veda.

⁶⁰ J. V. Stalin, *Otázky leninizmu*, Pravda, Bratislava 1951, 561.

⁶¹ Tamže, 558.

Význam stalinského princípu jednoty teórie a praxe pre vedu správne vyjadril akademik Lysenko vo svojom referáte *O situácii v biologii* a nazval ho hlavnou cestou sovietskej vedy.

Princíp jednoty teórie a praxe je vedúcim princípom pre všetky vedy. Len on zabezpečuje úspech hlbšieho vedeckého poznania zákonov prírody. „Tesné spojenie vedy s kolchozno-sovchoznou praxou vytvorí — hovorí akademik Lysenko — nevyčerpatelné možnosti rozvoja samej teórie pre stále dokonalejšie a dokonalejšie poznanie prírody živých tiel a pôdy.“⁶²

Mičurinské učenie predstavuje najlepšiu formu stelesnenia jednoty teórie a praxe v biologii. Prax, praktické úlohy socialistického budovania v našej krajine boli ohromným podnetom na rozpracovanie teoretických otázok mičurinskej biologie (problém druhu, otázka toho istého druhu aj druhov rozličných vzájomných vzťahov medzi jednotlivcami atď.). No rozpracovanie teoretických otázok biologie dalo možnosť novým spôsobom riešiť také dôležité praktické otázky, ako boj s burinou v poľnohospodárstve, rýchle a široké zalesnenie v stepných oblastiach a mnoho iných.

---

⁶² T. D. Lysenko, *Agrobiologia*, 1948, 614.